ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement — 1987 m. lapkričio mėn. 28 d. / November 28, 1987 — Nr. 232(43)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Krikščionybė ir tautiškumas Lietuvos istorijoje

Antrame pokalbių apie pasaulėžiūrą rinkiny Lietuvos komunistų partijos CK propagandos ir agitacijos skyriaus lektorius Jonas Sakalauskas užsibrėžė kone neįmanomą uždavinį, būtent nuneigti katalikybės įnašą lietuvių kultūrai. Net ir partijos šulai šiais persitvarkymo laikais atsisako dalies senųjų prietarų dėl Bažnyčios vaidmens tautos gyvenime, stengiasi objektyviai vertinti praeitį. Antai š.m. rugsėjo 17 d. įvykusiame respublikos vadovų pasitarime su Katalikų Bažnyčios hierarchais CK sekretorius Šepetys pasveikino juos katalikybės įvedimo 600 metų proga, linkėdamas „tęsti šviesių Lietuvos istorijos asmenybių — dvasininkų Maironio, Vaižganto, Strazdelio, Baranausko ir kitų geras tradicijas, kovojant su blogiu, negerovėmis". Tiesa, knyga buvo duota rinkti 1986 m. sausio mėnesį, kada dar nepūtė persitvarkymo vėjai.

Sakalausko straipsnis būdingas tiems, kurie mėgina Bažnyčiai priskirti atsakomybę už negeroves, tačiau neigia arba mėgina sumenkinti jos įtaką gerovės kūrime. Tad Sakalauskas, prisidengdamas Daukanto ir Basanavičiaus citatomis, pažymi, kad kryžiuočiai kardu ir kalaviju krikštijo Lietuvą, neva naikino jos kultūros tradicijas. Dvasininkai pirmieji rūpinosi lietuviška raštija, bet tik kaip konfesinių ginčų priemone. Sakalauskas teigia, kad kai kurie kunigai giedojo himnus carizmui, neapsieina neprimindamas prelato Antanavičiaus, kuris smerkė 1905-jų metų revoliucionierius. Kunigai įsijungę į tautinio atgimimo sąjūdį, bet tik siekdami apsaugoti savo pozicijas, o tokie kultūros milžinai, kaip Strazdas, Baranauskas ir Maironis, prisimenami ne kaip kunigai, bet kaip poetai. Tokios Sakalausko tezės, bet ar jos teisingos?

Maironis daugiau prisimenamas kaip poetas negu kunigas. Bet kone visi didieji rašytojai sulaukia to paties likimo. Prisimename Cvirkos, Nėries ir kitų komunistų raštus labiau negu jų oficialias pareigas. Mieželaitis atmintyje liks kaip poetas, o ne kaip LTSR AT prezidiumo pirmininko pavaduotojas, bet Sakalauskas veikiausiai užprotestuotų, jei būtų daroma išvada, kad tai rodo, jog komunizmo įtaka nebuvo svarbi nei Mieželaičiui, nei jo laikų žmonėms. Be to, religijos vaidmuo Maironio gyvenime ir kūryboje nelabai žinomas, nes ilgus metus sovietinė valdžia jį nutylėjo ir sąmoningai menkino. Į pirmuosius komunistų išleistus Maironio eilių rinkinius nebuvo įtraukiami religiniai eilėraščiai, kaip „Marija, Marija", „Kad širdį tau skausmas", „Ačiū Tau, Viešpatie". Net „Lietuva brangi" neteko dviejų priešpaskutiniųjų ketureilių, o „Kur bėga Šešupė" neteko populiaraus paskutiniojo posmo „Apsaugok, Aukščiausias". 1948 metais pats Sniečkus CK plenume teigė: „Mūsų uždavinys yra ne užtrinti tai, kas buvo reakcinga Maironio kūryboje, bet atvirkščiai — atmesti".

Sakalauskas nurodo, kad kai kurie kunigai giedojo himnus carui, bet joks kunigas neaukštino carų taip, kaip Lietuvos rašytojai šlovino Staliną, net tada, kai lietuviai buvo masiškai žudomi ir tremiami. Net dabar tarybiniai rašytojai nedrįsta viešai kritikuoti aukštų partijos pareigūnų, reikšti nepasitenkinimą pagrindinėmis partijos užsienio ar gynybos politikos gairėmis. Nors rašytojai nebelaikomi sielų inžinieriais, kurių užduotis ne daug kuo skyrėsi nuo propagandistų, jie kaip grupė labiau paklusnūs valdžiai, negu jų kolegos kitose pasaulio šalyse, ir jų gretose mažiau maištininkų, negu jų buvo Katalikų Bažnyčioje 19-tame šimtmetyje. Galima klausti, kuris kunigas sukūrė himną, prilygstantį Salomėjos Nėries poemai Stalinui. Lietuvos priverstinės inkorporacijos proga ji rašė:

Valia jo plieninė, ir protas plieninis,
O žvilgsnis maloniai smagus.
Ir myli draugai ji, ir myli jį minios
Ir myli kiekvienas žmogus.

Juk Stalinas išlaužė
Plačiai duris į saulę —
Neilgai teks mums šliaužiot
Supuvusiam pasauly.

Tai tik ištraukos eilėraščio, po kurio, pasak TSRS AT stenografinės apyskaitos, buvo „audringi, ilgai nenutilstą plojimai". Ir kuris tarybinis rašytojas gali atsistoti greta vyskupo Antano Baranausko „Kad tu, gude, nesulauktum!"?

Sakalauskas mini kunigo Antanavičiaus pareiškimą prieš penktųjų metų revoliucionierius, aiškina, kodėl katalikai įsijungė į tautinį atgimimą, neva labiau siekdami apginti savo pozicijas. Čia išryškėja du būdingi sovietinių propagandistų nenuoseklumai. Pirma, jie nevieningai traktuoja atskirų kunigų veiksmus mažiau ar daugiau pagal šį principą: jei veiksmas girtinas, tai jis priskirtinas žmogui, ne kaip katalikui ar Bažnyčios atstovui, bet kaip lietuviui, rašytojui, doram žmogui arba pagal kurią nors kitą kategoriją. Bet jei veiksmas smerktinas, tai žmogus jį atliko kaip Bažnyčios atstovas. Todėl sovietiniai propagandistai laiko kunigą Antanavičių visos Bažnyčios atstovu, bet nutyli kunigo Mackevičiaus ir kitų 1863-jų metų sukilime dalyvavusių kunigų tikėjimą, kartais juos net vaizduoja kaip kovotojus ne tik prieš carą, bet ir prieš Bažnyčią. Vartodami šį divilypį nenuoseklų principą, propagandistai, kaip Sakalauskas, gali paneigti bet kuriuos katalikybės nuopelnus ir jai užversti atsakomybę už didžiausius trūkumus.

Nagrinėdami tautinį atgimimą, propagandistai atsisako marksistinių principų dėl vyraujančio liaudies vaidmens svarbesniuose visuomenės persitvarkymuose. Sakalauskas vadina Basanavičių, Šliūpą, Kudirką, Žemaitę nekatalikais, turėjusiais reikšmingą rolę tautinio išsivadavimo sąjūdyje. Galima dar ginčytis dėl Kudirkos pasaulėžiūros, bet visiškai aišku, kad kaimo jaunimas dainavo Maironio eiles, o ne Kapsuko politines polemikas. Negalima nuvertinti „Aušros" ir „Varpo" ypatingos reikšmės tautiniame atgimime, bet ir šiems laikraščiams reikėjo parengti dirvą bei sudaryti sąlygas jų plitimui tautoje. Jei žmonės nebūtų mokėję skaityti, tai nebūtų galėję skaityti nė „Aušros". O Bažnyčia, ypač vyskupas Valančius, rūpinosi liaudies švietimu, užtikrino, kad nemaža jaunimo dalis išmoktų lietuviškai skaityti, Prūsijoje spausdino ir slapta į Lietuvą gabeno maldaknyges ir kitus leidinius, kuriuos beskaitydama tauta pasirengė skaityti ir kitos rūšies raštus. Bet apie tai nėra jokių užuominų pas Sakalauską. Savaime aišku, kad negalima Bažnyčiai priskirti visų nupelnų už tautos laimėjimus, bet iki 20 amžiaus pradžios Lietuva buvo katalikiška tauta, ir neišvengiamai katalikybės vaidmuo kultūros gyvenime buvo itin reikšmingas.

K. G.

Rūpestis lietuvių tautos išlikimu

Septintasis „Ateities" akademinis savaitgalis

JUOZAS BAUŽYS

Vadinamieji „Ateities" akademiniai savaitgaliai Chicagoje yra jau prigiję kaip įdomūs ir intelektuališkai turiningi renginiai. Šiemet toks akademinis savaitgalis — septintasis iš eilės — įvyko spalio 30 - lapkričio 1 dienomis. Rengėjai parinko jam bendrą temą: „Lietuvių tautos fizinis ir dvasinis išlikimas", ir beveik visos paskaitos, daugiau ar mažiau, šią temą lietė. Paskaitininkais ir koreferentais buvo kviesti ateitininkai ir neateitininkai, vyresnio ir jaunesnio amžiaus asmenys, lietuviškai visuomenei jau gerai žinomi. Be abejo, visas rengimo komitetas, kuriam šį kartą vadovavo Milda Tamulionienė, turėjo gerokai pasidarbuoti, norėdami surasti prelegentus. Reikia dar priminti, kad didžiausias tokių akademinių savaitgalių rengimo kaltininkas buvo ir tebėra Jonas Pabedinskas.

„Ateities" akademinio savaitgalio vakaronėje š.m. spalio 30 dieną Jaunimo centre, Chicagoje: Saulius Kuprys, Mindaugas Pleškys ir Vytautas Skuodis. Nuotrauka Jono Kuprio

Pogrindžio spauda ir tautos nuotaikos

Savaitgalis buvo pradėtas penktadienio vakarone Jaunimo centro kavinėje. Po trumpo Jono Pabedinsko žodžio programai vadovauti buvo pakviestas Saulius Kuprys, o invokacijai prel. dr. Juozas Prunskis. Vakaro pagrindinis paskaitininkas buvo jau visiems lietuviams gerai žinomas, neseniai dar iš Lietuvos atvykęs disidentas **doc. Vytautas Skuodis.** Su juo klausytojus supažindino Mindaugas Pleškys.

Vytauto Skuodžio paskaitos tema buvo tokia pat kaip ir bendroji savaitgalio tema. Savo mintimis jis sakėsi norįs atskleisti Lietuvos pogrindžio dalelę, parodyti pogrindžio spaudą ir vėliau pakalbėti apie Lietuvos ateitį. Kalbėdamas plačiau apie pogrindžio spaudą, visų pirma paskaitininkas akcentavo *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką*, einančią jau nuo 1972. Lietuvoje ji buvo sutikta šiltai ir su viltimi. Sukėlė ji susidomėjimą ir Vakaruose, kurių spauda pradėjo naudoti *Kronikoje* pateikiamą informaciją. Pastaruoju laiku apie *Kroniką* rašoma net ir sovietinėje spaudoje.

Deja, tiek išeivijoje, tiek ir pačioje Lietuvoje atsiranda asmenų, kurie *Kronika* ne visiškai nori tikėti. Net ir pačiame pogrindyje susidarė lyg ir tam tikra opozicija, gal dėl to, kad *Kronikoje* beveik išimtinai buvo pabrėžiamas tik religinės laisvės varžymas. Šitos ir kitos aplinkybės į gyvenimą iššaukė ir kitus leidinius. Pasirodė *Aušra, Varpas, Aušrelė, Dievui ir Tėvynei, Rūpintojėlis, Tiesos kelias, Laisvės šauklys, Ateitis, Alma Mater, Vytis, Pastogė, Perspektyvos.* Vieni išsilaikė ilgiau, kiti trumpiau, bet jau vien pogrindinių leidinių gausa rodo tautos nuotaikas. Vienu metu Lietuvoje leidžiami 14 pogrindinių leidinių buvo rekordas sovietinėse respublikose.

Paskaitininkas įdomiai atskleidė *Perspektyvose* susibūrusių Lietuvos vadinamų eurokomunistų nuotaikas, kurie reikalavo Lietuvai laisvės, nors ir socialistinėje santvarkoje, ir dėl to susilaukė itin griežto sovietinio saugumo pasmerkimo. Prelegentas pabrėžė, kad siekiant Lietuvai laisvės, nuomonių skirtumai to siekio nesilpnina. Tad ir pogrindyje opozicinės mintys buvo sutinkamos šiltai. Suglaudamas savo mintis, paskaitininkas akcentavo, kad bent šiuo metu nėra pagrindo galvoti, jog pogrindžio spauda išnyksianti, nežiūrint ir demokratiškesnių vėjų Sovietų Sąjungoje. Ir antra, saugumas ir toliau ją visokiais būdais persekios.

Po savo paskaitos Vytautas Skuodis įteikė dvi savilaidos būdu mašinėle išspausdintas knygas Ateitininkų Federacijos vadui Juozui Polikaičiui, pagal specialų tų knygų autorių pageidavimą. Paskaita sukėlė daugybę klausimų, į kuriuos Vytautas Skuodis atvirai atsakinėjo. Jo atsakymai daugeliui atvėrė tikresnę dalykų padėtį ar įvykių prasmę. Į klausimą, ar neseniai vykę Bažnyčios hierarchų ir valdžios pokalbiai Lietuvoje atneš ko gero, buvo atsakyta, kad nereiktų per daug tikėtis. Hierarchija ir šiaip esanti per daug nuolaidi režimui. Kas geriau valžioje — lietuviai komunistai, ar rusai? Atsakymas: anksčiau, prie senosios gvardijos, rusai buvę geresni, bet dabar — lietuviai. Partinio bilieto turėjimas dar nereiškia, kad jo savininkas yra tautos išgama. Yra faktas, kad Lietuvoje žmonės yra dviveidžiai: vienas ateizmo katedros profesorius pareiškė, kad jis lygiai gerai galėtų įrodyti ir Dievo buvimą.

Yra faktas, kad tarp Vatikano ir *Kronikos* buvo atsiradęs konfliktas. Vatikanas komunistinei valdžiai tik padarė paslaugą, rodydamas didesnį palankumą kunigams prisitaikėliams ir ypač kardinolo Vaivods paskyrimu. Lietuvos seminarijoje valdžia sudariusi sąlygas jon patekti komjaunuoliams, nes yra tendencija Bažnyčią ardyti iš vidaus. Jau dabar esama kunigų, kuriuos reikėtų suspenduoti. Iš viso esą trys rūšys kunigų: vadinami ekstremistai (kovotojai), paprasti amatininkai ir lojalūs režimui.

Jaunimo bendravimas su rusais Lietuvoje nėra glaudus, nebent pastebimas tik profesinėje plotmėje. Šiaip lietuviai laikosi atokiai nuo rusų. Grįžtant dar prie lietuvių komunistų, esančių aukštose pareigose, Skuodis pažymėjo, kad dalis jų yra aiškiai lietuviško nusistatymo, Juk net vienas iš kartu su Skuodžiu teisiamų ir ištremtų (Gintautas Iešmantas) buvo aukštose komjaunimo ir partijos pareigose. Jis dar ir dabar iš tremties nepaleistas.

Irena Skuodienė buvo paprašyta papasakoti, kaip jos šeimos gyvenimas toliau klostėsi po vyro suėmimo. Buvo daug baimės, įtampos, buvo pastebimas saugumo sekimas, įvairios provokacijos, bandymai išardyti šeimą. Ji pasisakė netikinti, kad saugumiečių persekiojimas galėtų ir dabar sušvelnėti. Daiva Skuodytė pareiškė, kad jų nelaimėje net draugai, patys išsigandę, juos apleido. Ji buvo pasijutusi lyg atstumta „visuomenės šiukšlė", be užuojautos ir be draugų.

Papasakojęs dar apie kasdieninį gyvenimą ištrėmimo lageryje, Skuodis buvo paklaustas, kaip Lietuvoje buvo atsiliepta į vadinamojo „apskritojo stalo" pokalbius praeitą vasarą. Anot jo, jie buvo žmonių vertinami teigiamai ir jokios audros, kaip čia, jie nesukėlė.

(Nukelta į 2 psl.)

Jaunimo centro kavinėje pradedama rinktis šiemetinio „Ateities" akademinio savaitgalio atidarymui – vakaronei su Skuodžių šeima. Iš kairės matyti: Juozas Polikaitis (Ateitininkų Federacijos vadas), Jonas Kavaliūnas, Juozas Baužys, Ona Baužienė, dr. Kazys Rimkus. Toliau: Rūta Končiūtė-Saliklienė (iš Madison, Wisconsin) su dukrele Sigita, Kazys Bradūnas, Juozas Končius, Sigutė Kavaliūnaitė-Mikrut. Nuotrauka Jono Kuprio

Šiame numeryje:

Krikščionybė ir tautiškumas Lietuvos istorijoje • „Ateities" akademinis savaitgalis • Tautodailės paroda • Telesforas Valius • Alfonso Tyruolio eilėraštis • Algimanto Kezio fotografijų paroda • Audronės Simonaitytės-Gaižiūnienės koncertas Los Angeles • Pluoštinis menas • Nauji leidiniai

Rūpestis lietuvių tautos išlikimu

(Atkelta iš 1 psl.)

Klastojamoji istorija

Visos trys šeštadienio dieną nagrinėjamos temos lietė genocidą, OSI klausimą ir lietuvių-žydų santykius.

Daina Kojelytė supažindino su pirmuoju paskaitininku. Tai **dr. Saulius Sužiedėlis,** istorikas, pats kurį laiką dirbęs OSI istaigoje kaip istorijos specialistas ir iš jos neseniai pasitraukęs protesto ženklan prieš esto Karl Linno ištrėmimą. Jo paskaitos tema: „Vokiečių okupacijos istorinė metodologija ir OSI".

Savo paskaitą dr. Sužiedėlis pradėjo fantastiniu anekdotu, kaip būtybės iš Marso erdvėlaivy sekė Žalgirio mūšio eigą ir kokias išvadas bei pastebėjimus jos galėjo padaryti, kurie, be abejo, skyrėsi nuo pačių mūšio dalyvių supratimo.

Didesnę paskaitos dalį paskaitininkas skyrė tikrojo istorijos mokslo ir pseudoistorijos dokumentacijos ir šaltinių aptarimui bei pavaizdavimui. Kai istorijai užkraunamos moralinės pareigos ar pedagoginis elementas, ji dažnai supolitinama. Atsiranda pseudoistorija (kitų vadinama „populiarioji istorija") su absoliučiais tvirtinimais ir tezėmis, kurios iš anksto priimamos tam tikrų ideologinių grupių. Tėvynės meilė, patriotizmas ne visada sutampa su tikruoju istorijos mokslu. Šaltiniai ir istoriniai dokumentai, kurie būtinai reikalingi istorijos rašymui, neretai gali būti sąmoningai klastojami, ir juose pasireiškia įvairios tendencijos.

Vokiečių okupacijos laikotarpio istorija, kaip ją bando vaizduoti Allan Ryan savo knygoje *Quiet Neighbors,* yra daugiau pseudoistorija su daugybe tendencingų klaidų, pavyzdžiui, su teigimais, kad pabėgėliai nuo sovietų Vokietijoje gerai gyvenę, savo širdy nebenorėję grįžti į tėvynes, buvo pasiryžę vokiečiams padėti, trečdalis jų dirbę SS štabuose ir t.t. Iš viso Ryan dažnai pats sau prieštarauja, daro nepagrįstus apibendrinimus ir daro kitas metodologines klaidas.

Gaila, kad tokių metodologinių klaidų pasitaiko ir rimtesniame Raul Hilberg'o veikale apie holokostą. Ir ten vertojami klaidingi šaltiniai, įveliamos tokios klaidos, kaip pavyzdžiui, Šiaulius priskiriant Latvijai, o Kauną padarant Lietuvos sostine. Kitoje istorijos knygoje Leonard Dinnerstein net tvirtina, kad 50% visų baltų priklausę nacių partijai.

Tokiais veikalais, o taip pat ir sovietiniais šaltiniais dažnai pasinaudoja ir remiasi OSI. Tačiau negalima emociškai teigti, kad duomenys nėra patikimi vien dėl to, kad jie kartais gaunami iš sovietų. Mokslinės istorinės medžiagos panaudojimas piktam tikslui nėra pateisinamas. Dažnai teisme ieškoma tik tiesos gabalėlių, o ne pilnos tiesos. Tad istorijos mokslą reiktų atskirti nuo prokuratūrinio veiksmo ir stengtis parašyti gerą istoriją, kuri būtų ne tik kuriai nors tezei ginti parašyta, bet sukurtų tikrosios tiesos ieškojimą.

Dr. Saulius Sužiedėlis savo paskaitoje padarė įspūdį istoriko-teoretiko, kuris patekęs į pseudoistorijos klampynes, vis dar mokslinio objektyvumo dėlei ilgesnį laiką bandė rasti tikrąją tiesą. Lyg tas jo paties pavaizduotas erdvėlaivio marsietis, į susidariusią padėtį jis bandė žvelgti iš aukščiau, pernelyg objektyviai, lyg nesuinteresuotai.

Visa tai, atrodo, pastebėjo koreferentė **Rasa Razgaitienė,** Americans for Due Process darbuotoja, atvirai ir visur kelianti OSI ir KGB bendradarbiavimą apkaltintųjų bylose. Šito bendradarbiavimo, nors jis yra nepaprastai aiškus, dr. Sužiedėlis savo paskaitoje neminėjo ir nesuteikė reikšmės sovietiniams liudininkams. Jie paprastai šaukiami KGB įsakymu ir liudija taip, kad apkaltintą asmenį būtų galima parodyti buvus tam tikru laiku tam tikroje vietoje. Rasa Razgaitienė priminė didelę populiariosios istorijos dezinformacinę rolę. Ji veikia visuomenės nuotaikas, tendencingai skleisdama mintį, jog Rytų europiečiai buvę naciai.

Teismo bylose istoriko darbas neturįs užsibaigti su istorijos pateikimu prokuratūrai. Istorikui turi rūpėti, kaip jo surinkti duomenys bus teismo panaudoti, nes OSI salėje objektyvumas prapuola, o tam kaip tik ir padeda OSI samdiniai. Rasa Razgaitienė priminė, kad ir dr. Sužiedėlis kaip OSI tarnautojas, yra tai įstaigai atidavęs savo duoklę. Ragino susirūpinti 1940-1941 metų istorijos rašymu, dokumentinio filmo paruošimu ir aplamai politinės akcijos vystymu, kol dar ne vėlu.

Atsiliepdamas dr. Sužiedėlis perskaitė savo atsistatydinimo iš OSI raštą ir pažymėjo, kad jis, nors ir pritaria OSI principui ieškoti karo nusikaltėlių, sutinka, kad sovietų parūpinti liudininkai yra tendencingi. Daugybė klausimų parodė susidomėjimą abiejų referentų iškeltomis mintimis. Povilas Žumbakis kaltino OSI pirma nusprendžiant kaltę, o paskui ieškant įkalčių, ir klausė, kiek prie to prisideda istorijos mokslas. Dr. Sužiedėlis su tuo sutiko, bet dėl to kaltino biurokratizmą ir medžiagos neobjektyvumą. Paklaustas, ar OSI įstaigoje yra kokių svarbių paslapčių, dr. Sužiedėlis atsakė, jog jų nėra. Pačių OSI tarnautojų neįmanoma paveikti ar jų jau susidarytą blogą nuomonę apie Rytų europiečius pakeisti, ypač, kad didelis procentas jų yra žydai. Į klausimą, kodėl nekeliamas diskriminacijos prieš vien tik tam tikrų tautybių asmenis faktas, tikslesnio atsakymo nebuvo sulaukta. Apie platesnės apimties ir teisingesnį karo nusikaltėlių ieškojimo projektą Kanadoje pasisakė Romas Vaštokas.

„Ateities" akademinio savaitgalio paskaitų metu, spalio 31 dieną, Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre: priekinėje eilėje — Kazys Pabedinskas, rašytojas Juozas Kralikauskas iš Toronto (vienas iš savaitgalio prelegentų), kun. Vytautas Bagdanavičius, M.I.C. Antroje eilėje matyti: Jonas Guobužis, Marija Guobužienė, Vytautas Vepštas, Elegijus Kaminskas, Albina Dumbrienė, dr. Kazys Eringis.
Nuotrauka Jono Kuprio

Genocidas ir faktai

Tolimesnė paskaita, kurios tema netiesiogiai rišosi su ankstyvesne, buvo **prof. dr. Romo Vaštoko** iš Toronto su gana ilgu pavadinimu: „Žvilgsnis į genocidą iš visuotinės perspektyvos, dėmesio jam stoka, priežastys ir pasekmės". Dr. Vaštokas pirmiausia pažymėjo, kad tema esanti emocinė ir kad bendrą genocido apibrėžimą esą sunku padaryti. Kiekvienas genocidas skiriasi nuo kito. Tam pailiustruoti jis davė genocido pavyzdžių nuo šio šimtmečio pradžios. Nuo to laiko yra buvę net 11 masinių žudynių: daugiau kaip 50 milijonų žmonių buvo iššudyta. Tik genocidų struktūra esanti panaši, kopijuojama nuo kitų, kaip Hitleris darė, kopijuodamas nuo Stalino. Tačiau vieną genocidą ir jo pasekmes lyginti su kitu esą neįmanoma.

Dabartyje genocido kaltė primetama vien tik nacių ideologijai, o ne komunizmui. Komunizmo vykdytas genocidas dažnai užmirštamas, nutylimas, net ir Vakaruose draudžiamas minėti. Genocido nusikaltėlių ieškojime dažnai matyti diskriminacija, teisių pažeidimas, dvilypis standartas. Kanadoje viso to bandoma išvengti, siūlomas įstatymas liečia visus galimus karo nusikaltėlius, atsisakant sovietų tezės: duokit mums žmogų, ir mes surasime jo kaltę. Žinoma, pilnutinio teisingumo sunku pasiekti, juk ir Nuernbergo teismas jo nepasiekė. Blogai, kad nėra jokios tarptautinės apsaugos prieš genocidą.

Žydų tautos genocidas — holokostas dažnai iškeliamas aukščiau kitų ir bandomas laikyti standartu. Tam daug padeda išlikusi karo meto dokumentacija. Holokostas yra tapęs simboliu, išstūmęs iš gyvenimo akiračio visas kitas buvusias žudynes. Todėl yra susidaręs atrinktinis visuomenės pasipiktinimas prieš holokosto vykdytojus. Dabar yra populiaru kalbėti apie nacių žiaurumus. Spaudoje ir televizijoje apie žydų holokostą sudaroma lyg ir simbolinė prasmė. Atrodo, kad šio klausimo nuolatinis kėlimas yra tapęs žydų gyvybės ateityje sąlyga. Šią padėtį išnaudoja sovietai, mielai amerikiečiams primindami, jog jie buvę sąjungininkai kovoje prieš nacizmą.

Po šios teoretinės, bet giliai išmąstytos dr. Vaštoko paskaitos, konkrečių duomenų ir faktų apie mūsų tautos genocidą davė **dr. Adolfas Damušis.** Dr. Damušis jau ilgesnį laiką, panaudodamas įvairius mūsų turimus ir net sovietinius šaltinius, ruošia studiją apie lietuvių tautos nuostolius sovietinės ir naciškosios okupacijų metais. Per pirmąją sovietų okupaciją Lietuva neteko 75,000 gyventojų, nacių okupacija pareikalavo 330,000, o antroji sovietų okupacija iki 1959 metų — net 720,000. Iš viso Lietuva, įskaitant galimą per tą laiką prieauglį, neteko 1,126,000 žmonių. Tai sudaro arti 34% visų gyventojų. Iš jų sovietai sunaikino 17%, naciai 6% ir apie 10% paliko savo gimtąjį kraštą. Šitie apskaičiavimai maždaug atitinka ir pačių sovietinių šaltinių duomenis, tik anie beveik visą genocidinę kaltę sumeta naciams.

Iš klausytojų kilo klausimas, ar genocido nereikia laikyti karu, kai operuojama tokiais pasibaisėtinais skaičiais. Ir ar, matant žydus taip agresyviai keliant jų genocido reikšmę pasaulyje, mes, lietuviai, pakankamai patys suvokiame lietuvių tautos genocido svarbą, ar pakankamai ją keliame ir skiepijame savo jaunajai kartai.

Lietuvos žydai Izraelyje

Trečioji šios dienos paskaita — kiek lengvesnio turinio — buvo **Jono Pabedinsko,** kuris gyvai papasakojo įspūdžius iš pasikalbėjimų su Lietuvos žydais Izraelyje. Pasikalbėjimuose buvo liečiami lietuvių-žydų santykiai. Dar šį rugsėjį prelegentui teko buvoti Izraelyje ir kalbėtis su septyniais Lietuvos žydais. Jie visi turi neblogus atsiliepimus ir prisiminimus iš dar nepriklausomos Lietuvos gyvenimo, kada žydai nejautė diskriminacijos. Tik gal per didelė izoliacija nuo lietuvių buvo priežastim nepakankamo vieni kitų supratimo.

Komunistų okupaciją dalis žydų sveikino, ir tai davė blogą vardą visiems žydams. Kitiems komunizmas buvo mažesnioji blogybė iš dviejų, lyginant jį su nacizmu. Tada ir įvyko lietuvių-žydų santykių žlugimas. Žydai vertina kai kurių lietuvių pastangas juos gelbėti nuo vokiečių ir visos lietuvių tautos už jos ribose pasireiškusį žydų naikinimą nekaltina. Tačiau abejoja, ar bebūtų galimi artimesni ryšiai.

Iš Lietuvos žydų Izraelyje yra keletas, liudijančių OSI prieš lietuvius, kiti yra dalyvavę 16-joje lietuviškoje divizijoje, yra tokių, kurie nenori ir galvoti apie geresnius santykius, bet yra ir palankių, kuriems didelę įtaką yra palikusi Lietuvos mokykla. Jie domisi lietuvių kultūra, gyvena maloniais prisiminimais ir yra net susibūrę į Lietuvos žydų draugiją Izraelyje. Vienas žydas net pareiškė, kad Izraelyje esą dviejų rūšių žydai: tie iš Lietuvos (litvakai) ir tie, kurie pirmiesiems to pavydi. Kai kuriems ir dabar lietuviškumas yra jų gyvenimo dalis.

Apie OSI jie nedaug težino ir nedaug tesirūpina. Nežinojo net, kad Laikinoji Lietuvos vyriausybė griežtai protestavo prieš nacių daromas žydų žudynes. Tačiau visi įsitikinę, kad jų holokosto jokiu būdu negalima lyginti su lietuvių tautos patirtais nuostoliais. Antisemitizmas, be abejo, yra blogybė, bet Izraelyje į tai didelis dėmesys nekreipiamas. Tai turbūt esą labiau pabrėžiama Amerikoje ir kituose kraštuose.

Po įdomaus pranešimo iškilo vėl keletas klausimų. Įdomiausias — kodėl išgelbėtieji iš mirties žydai negiha dabar kaltinamos lietuvių tautos ir paskirų asmenų. Pasirodo, jie Izraelyje savo gelbėtojus gerbia, sodina jų garbei medelius, bet tai yra tik specifiniai atvejai. Kitokios akcijos jie nelinkę daryti.

„Ateities" žurnalo vakaras

Šeštadienio vakarą įvyko jaukus „Ateities" žurnalo pobūvis. Nors jis ir nebuvo akademinio savaitgalio oficialios programos dalis ir buvo rengiamas Chicagos ateitininkų sendraugių valdybos, šis pobūvis gražiai derinosi prie savaitgalio. Dalyvių buvo pilna salė, buvo matyti labai daug jaunimo. Jauniesiems *Ateities* žurnalo bendradarbiams, o jų buvo rasta apie 60, buvo įteiktos piniginės premijos. Čia yra nuopelnas prel. dr. Juozo Prunskio, kuris tokioms premijoms yra sudaręs specialų fondą. Muzikinėje pobūvio dalyje buvo malonu išgirsti iš Toronto atvykusius dainininkus: Ramūną Underį, Edį Norkų ir Vaidotą Vaičiūną. Jų muzikinis vienetas „Serenada" atliko daug estradinės nuotaikos dainų, ir klausytojų buvo nepaprastai šiltai sutiktas. Šokiams grojo Dariaus Polikaičio „Aidas".

(Pabaiga ateinantį šeštadienį)

Nuo lino sėklos iki margaspalvio audinio

JANINA MIKUTAITIENĖ

Vaikštau po audinių parodą ir negaliu atsigėrėti: raštai, spalvos, puikus parodos išdėstymas veria akį. Ir visų pirmiausia matau neišpasakytai darbščią ir ištvermingą lietuvę moterį. Ir tada — senais laikais, ir dabar. Kiek valandų staklėse išsėdėta? Ar įmanoma apskaičiuoti?

Dabar lyg ir lengviau yra visą audimo techniką pasisavinti — išmokti, nes turime literatūrą, turime profesionales mokytojas, noriai sutinkančias mus mokyti. O tada? Visi ūkio ruošos darbai turėjo būti atliekami pirma. Neišpasakytai sunkūs ir monotoniški. Audimui likdavo tiek mažai laiko. Ir vis tiek jo užtekdavo nuausti tokius puikius audinius, kad ir dabar jais gėrimės, grožimės ir stengiamės sekti raštų ir spalvų derinius.

* * *

Prieinu prie lino kančios. Viskas aiškiai išdėstyta. Vienoms — tai seni prisiminimai, kada reikėjo linus sėti, rauti, minti, brukti, šukuoti ir verpti. Kitoms — tik knygose skaityti aprašymai apie neišsakomą lino kančią ir jos išdavą — baltą, žvilgančią lino drobę. Gal panašiai, kaip ir žmogaus kančia, kuri užgrūdina ir iš žmogaus žmogų padaro.

* * *

Įsivaizduoju krikšto tėvus, nešančius bažnyčion kūdikėlį, papuoštą tokiais puikiais, man dar nematytais, krikšto rūbeliais, kurių galėtų ir karalienė savo naujagimiui pavydėti.

* * *

Po stiklu sudėta senesnieji audiniai: staltiesės, takeliai, rankšluosčiai, smulkiais mezginėliais apsiūti, monogramomis įamžinti. Kokia tai mums dovana, kad jie išsaugoti ir padovanoti tautodailės institutui, kad naujos kartos galėtų iš jų mokytis. Galėtų juos liesti ir stipriau pajusti tos anų dienų lietuvės moters darbštumą, ištvermę ir kantrybę. Kaip tom kaišytinėm juostom esame stipriai surištos su savo tautos praeitimi, istorija ir tautodaile. Labai stipriai.

* * *

Kas gi gali aprašyti mūsų tautinių drabužių grožį? Kiekviena Lietuvos apylinkė (jų septynios) vis kitaip, kitais raštais, kitomis spalvomis ausdavo, gražindavo. Ne veltui sakoma ir dainose dainuojama, kad audėja savo svajas, lūkesčius, skausmą ir laimę įausdavo, kad spalvomis ir raštais savo mintis išsakydavo. Sakyčiau, kad lietuvė audėja buvo labai protinga ir progresyvi moteris, nes jau ir senovėje žinojo, kad rankdarbiai — tai visagalinti terapija. Nelengvas jai buvo gyvenimas: sunkūs darbai, dažnai vedybos be meilės, gausi šeima. O ji sugebėjo tokius audinius mums palikti. Mes tik pasiskaičiusios ar paskaitų išklausiusios kimbame į rankdarbius ir aiškiname, kad čia man labai gera terapija.

* * *

Dirbdama senovės lietuvė dar ir dainuodavo. Ir šios parodos atidarymo metu solistės Aldonos Stempužienės dainos taip gūdžiai, ilgesingai skambėjo... Mačiau staklėse sėdinčią audėją, ritmingai linguojančią, keičiančią nytis ir šaudančią šaudykle. Ir vis dainuojančią. Irgi terapija?

* * *

„Esame maža tauta, todėl neturime teisės nė vienos minutės veltui praleisti", — ar ne dailininkas Antanas Tamošaitis kartą yra rašęs? Tas labai ryškiai yra matyti, vaikštant audinių parodoje.

Bet jei neturėsime tęstinumo, neteksime visko. Labai gerbiu Lietuvių tautodailės instituto steigėjus, dailininkus Anastaziją ir Antaną Tamošaičius, ir audimo puoselėtojas — mokytojas, kurios dalijasi savo žiniomis su jaunesniąja karta ir taip užtikrina lietuviškosios tautodailės ateitį.

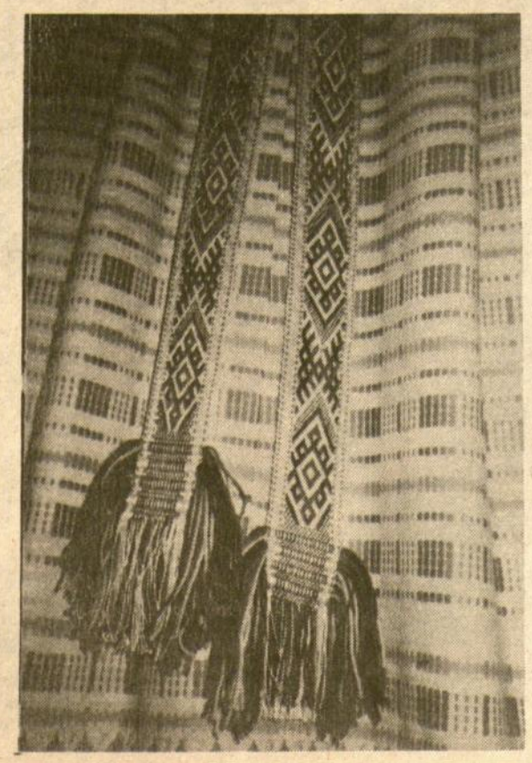

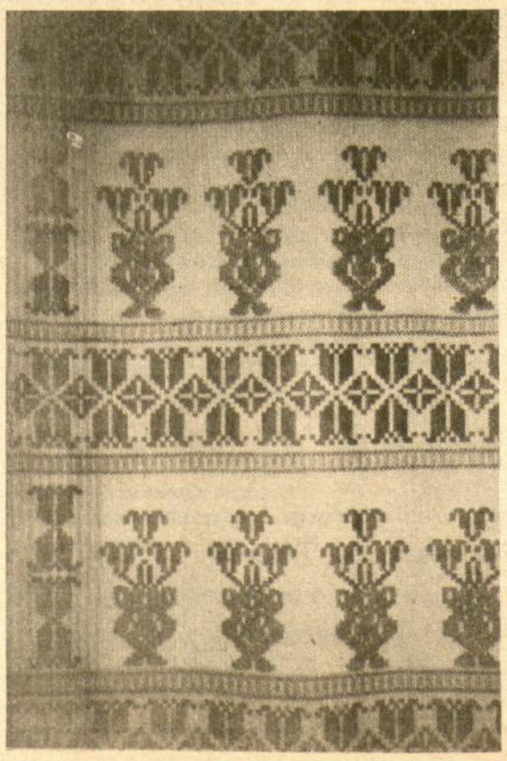

Raštai ir audiniai Lietuvių tautodailės instituto Chicagos skyriaus parodoje, vykusioje nuo š.m. spalio 25 iki lapkričio 14 dienos Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicagoje.
Nuotraukos Aldonos Kaminskienės

Telesforą Valių prisimenant

VIKTORIJA MATRANGA

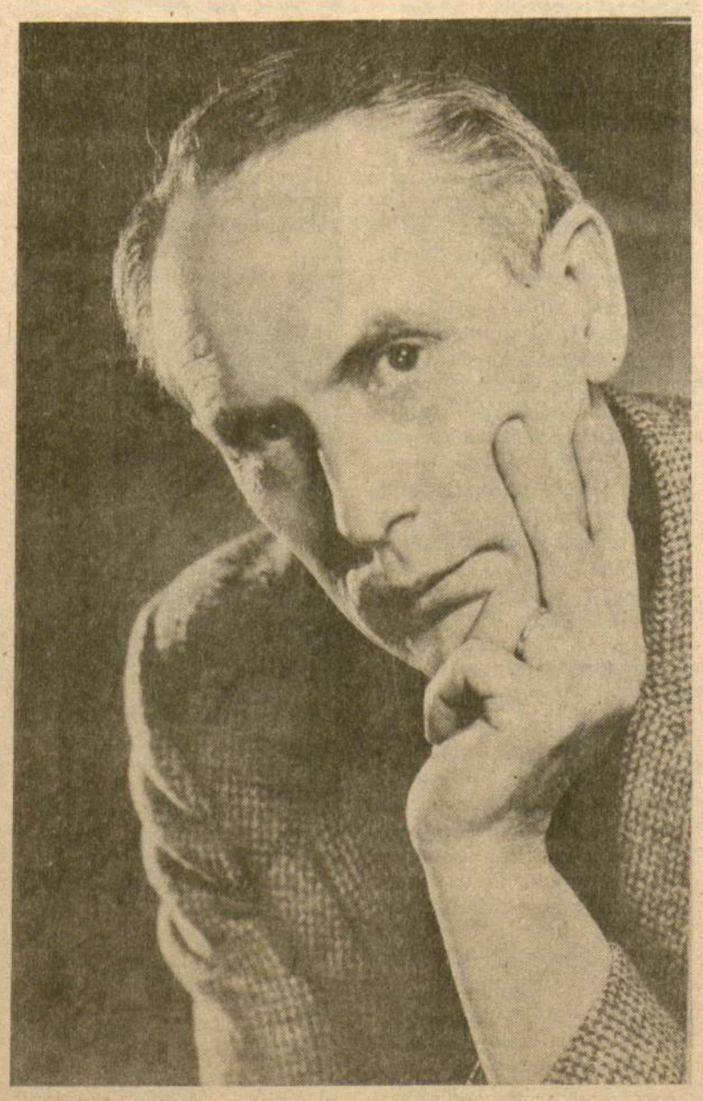

Telesforas Valius (1914-1977) Nuotrauka Vytauto Maželio

Šių metų gruodžio 1 dieną sukanka dešimt metų nuo dailininko Telesforo Valiaus mirties. Valiaus kūryba simbolizavo jo generacijos išgyvenimus; jo grafikos darbai tapo emblema tautiečiams, kuriems jų kančios buvo įprasmintos Valiaus dramatiškais vaizdais. Jo darbai liko karo ir Vokietijos tremtinių laikotarpio antspaudas. Jo vėlesnė kūryba išeivijoje, nors pačiam dailininkui buvo tiek pat esminė jo gyvenimo dalis ir jam atnešė plačiosios visuomenės žymenų, nesmigo vaizduotėn lietuviškai publikai tiek, kiek ankstyvesnieji darbai. Jo tapatybę mūsų atmintyje apsprendė tie neišdildomi 40-tųjų metų vaizdai.

Telesforas Valius gimė Rygoje 1914 metais ir 1918 m. jo tėvai su šeima persikėlė į Telšius. Telesforas mokėsi šešerių metų kurse Kauno Meno mokykloje (1931-37), kurioje Adomas Galdikas buvo jo įtakingiausias profesorius. Naujais Nepriklausomybės laikais kartu vystėsi ir šviežias supažindinimas bei supratimas liaudies meno. Valiaus žodžiais (pasikalbėjime, išspausdintame *Akiračiuose*, 1971 m. Nr. 10),

Daug nulėmė dailininko Adomo Galdiko asmuo. Pas jį vakarais grafiką studijavau pora metų, oficialiame dienos kurse imdamas bendruosius dailės dalykus. Jis uždegė visus mūsų to meto jaunuosius grafikus. Buvo labai geras pedagogas. Jis mane į grafiką ir pastūmėjo ... Dėl polinkio į liaudies meną didele dalimi irgi „kaltas" Galdikas. Jis ir natiurmortus piešiant modeliais sustatydavo visokius liaudies kūrėjų išdrožtus dievukus ... Dažnai turėdavome progų nueiti ir į Čiurlionio galeriją, kuri buvo tame pačiame kieme, kaip ir meno mokykla. Ten galėdavome stebėti visą mūsų meno raidą nuo liaudies išdirbinių iki Čiurlionio ir naujesniųjų dailininkų. Tie atsilankymai galerijoje ne vieną mūsų irgi, manau, kreipė daugiau liaudies meno pusėn.

Valius 1938 m. įstojo į Lietuvių dailininkų sąjungą ir pradėjo dalyvauti jos parodose. Sekančiais metais tarp kitų darbų sukūrė ir savo žymiausius „Velykų rytas" (1939) ir „Badas" (1940). 1942 m. jis buvo pakviestas dėstyti grafiką ir vadovauti grafikos skyriui Dailės akademijoje, Vilniuje, ir buvo išrinktas Lietuvių dailininkų sąjungos pirmininku. 1944 m. pasitraukė į Austriją, tuoj ten įsijungė į dailininkų organizaciją, ir 1946-49 m. vadovavo Freiburge Taikomosios meno mokyklos grafikos studijai. Sustokim prie 1942 m. laikotarpio. Valiui tada buvo tik 28 metai, ir jis jau profesorius ir sąjungos pirmininkas. Tais metais ir išspausdino savo keturių raižinių ciklą „Tragedija Baltijos pajūryje". Šie darbai, kartu su 1945-48 metais pasirodžiusiais „Maras" ir „Šauksmas", išryškina, kaip 30 su kiek metų vyras jau pasiekė savo kūrybos viršūnes. Ta serija darbų taip pritrenkė jo publiką, kad vėlyvesnė jo kūryba nebegalėjo sulaukti tokio atgarsio. Tie darbai pavirto ženklais-įkūnijimu lietuviams jų tėvynės tragedijos. Krašto pagrobimas, šeimos ir vidinės pusiausvyros praradimas tose kondensuotose kompozicijose įgijo gaivališkas dimensijas. Medžio ir lino raižiniai buvo tinkamiausios technikos išgauti tuos tamsiausius jausmus ir sukurti nykią atmosferą. Juodos, sunkios, kietos linijos, platūs juodi plėmai, vibruojančios linijos ir dinamiškos įstrižos perspektyvos, ekspresyviai įkvėptos savito stiprumo. Matom baisiausiais išgyvenimais prislėgtus beveidžius žmones, kurie nusisukę eina arba bėga nežinomais bauginančiais keliais („Maras"), lėtais žingsniais („Karstas", 1942) žengia laidotuvių eisenoj ar stovi tylūs kaip stulpai („Motina", 1946). Trapus žmogus išsekusiom jėgom ir įtemptom emocinėm stygom vaizduojamas sustingusiose pozose. Net „Velykų rytas", kuris turėtų vaizduoti linksmą įvykį, atvirkščiai paveikia. Saulė atrodo šaiposi iš žmonių, šviečia tik tam, kad šešėlius mestų, nes šešėliuose vyksta tikroji drama. Čia dailininkas atsitolinęs nuo žmonijos, stebi iš aukštai, kaip iš paukščio skrydžio.

Šitie vaizdai buvo plačiai spausdinami, lengvai padauginami laikraščiams ir žurnalams. Nors monografijos *Valius* (išleistos 1945 m. Voralberge, Austrijoje) tiražas buvo tik 300, už metų tie patys paveikslai buvo įtraukti į *40 Woodcuts* (1946, Augsburgas). Šitoji knyga buvo keturiom kalbom pristatymas talentingo ketvertuko — Viktoro Petravičiaus, Pauliaus Augiaus, Vaclovo Rataiskio-Rato ir Telesforo Valiaus, kurie kartu nešė lietuvių grafiką iš Lietuvos, per Vokietiją ir į tolimus išeivijos kraštus. 1948 m. Muenchene išleista knyga *Lithuanian Art in Exile*, kuri pristatė 30 lietuvių tapytojų, skulptorių ir grafikų, pasinaudojo Valiaus „Šauksmu" viršeliui, vėl kartojant tą savo tautos likimo emblemą.

Valius artimai draugavo su Paulium Augium. Abu jie dažnai rašydavo spaudoje apie savo kolegų dailininkų darbus. Aprašydamas Telesforo Valiaus 1945 m. monografiją (*Žiburiai*, 1946.XII.8), Augius užsimena, kaip Valiaus kūryba pakėlė žmonių dvasią:

Knyga kiekvieną inteligentą lietuvį ir bendrai labiau apsišvietusį žmogų, o ypač knygos mėgėją nustebina ir byloja, kad esama kilnių žmonių, kurie pašvenčia daug laiko ir kruopštumo savuosius dvasios išgyvenimus išreikšdami kūrybiškai, atseit, sakyte sako, „Ne vien duona gyvi esame mes ištremtieji-benamiai skurdžiai." Prie dabartyje jaučiamo dvasinio bei moralinio žmonių puolimo šis leidinys ir bus kaip „pirmoji kregždė" perskrendanti.

Aidų pirmame numeryje, 1947 m. balandžio mėn., yra išspausdintas vertimas vokiečių spaudos atsiliepimo apie Freiburge išstatytą minėto ketvertuko medžio raižinių parodą:

T. Valius, pats jauniausias iš parodininkų, tiek savo turiniu, tiek forma daro stipriausią įspūdį. Šaltoj, suplėšytoj pliko žemėvaizdžio tuštumoj keturios įsirėžusios jo „Bado" figūros tiesiog nukrečia šiurpu. „Gaisras lietuviškame kaime" rodo varpu duodančią pavojaus ženklą moterį, kurios dinamiški judesiai palenkti visai paveikslo visumai, — jos mostai, rodos, susprogdins visus varžtus. Tai paveikslas, kurio tiek formalinis grožis, tiek turinio reikšmingumas tveria tiesiog žiūrovą už širdies. Raižiniai „Paskutinis palydėjimas" arba „Tragedija prie Baltijos jūros", — tai vis temos, kurias dailininkas, pasigaudamas savo mistiniu polinkiu, apipavidalina su tokia išgyvenamąja jėga, nesigaudydamas jokių prašmatnybių, bet tenkindamasis paprasčiausiomis priemonėmis, jog pasidaro dar daugiau jos didingesnės ir tragiškesnės.

Valius kaip žmogus buvo kuklus, taktiškas, švelnus, pareigingas, elegantiškas ir ištikimas savo draugams. Žmonės, kurie jau jį „pažino" iš jo darbų, kartais būdavo nustebinti pagaliau sutikti tikrąjį žmogų, kurio išvaizda nerodė to aistringumo. Jo studentas ir monografijos *Telesforas Valius* (1984 m., Toronto) autorius Romas Viesulas prisimena pirmą susitikimą, kai jis atvyko į Freiburgą įstoti į meno mokyklą (*Aidai*, 1979, Nr. 7):

Įėjau į mokyklos biurą — tamsų, buvusios akių klinikos kambarį, pirmame aukšte. Ten buvo tuomet skulptūrą dėstantis Teisutis Zikaras, su kuriuo jau buvau anksčiau matęsis, ir dabar pirmą kartą sutiktasis Telesforas Valius. Aukšto ir grakštaus ūgio, minkšto judesio, sakyčiau, sportiškas žmogus. Neišdildomą įspūdį paliko jo plonas ir ilgas veidas. Man tada jo veidas priminė spaudoje matytą anglų lordą Halifaxą. Dabar, tolimesnėje perspektyvoje, tai buvo lyg giacomettiško plonumo veidas. Jau tada buvau kiek pažinęs Valiaus darbų ir nuo aplanko iki aplanko iščiupinėjęs ir ištyręs tada neseniai išleistą jo iliustruotą Henriko Nagio rinkinį *Lapkričio naktys*. Valiaus kūrybinis tragizmas, kuris mane priešmokykliniais metais stačiai purtė elektriniais šokais, kažkaip dabar netilpo į šito žmogaus rėmus. Šitame momente jo kūryba ir jo išorė — man nesirišo. Vykdamas į Freiburgą, nežinojau, kokio Valiaus tikėtis, bet šitokio nesitikėjau. Kaip kūryba buvo emociškai sunki ir tamsi savo nepaneigiamu smūgiu, taip asmuo atrodė šviesus — beveik fiziškai plaukiantis ir malonus.

O Henrikas Nagys, prisimindamas savo pirmą susitikimą, sakosi, kad tuoj pat jautėsi toks artimas, nes tai buvo kaip „seniai norėtą žmogų pamatyti." Kaip Viesulas aukščiau mini, Valiaus iliustracijos Nagio knygai *Lapkričio naktys* labai jį paveikė. Nagys buvo pakvietęs Valių iliustruoti jo eilėraščių rinkinį, ir po to, sakėsi, „nesikišo", čia buvo Valiaus interpretacija. Taip pat ir Kazys Bradūnas, nors asmeniškai jo nepažinojo, kvietė jį iliustruoti savo poezijos knygą *Maras*. Bradūnas sakėsi, kad „Tragedija Baltijos pajūry" ir „Velykų rytas" jį nepaprastai traukė: „Mes visi jaunesni studentai tada buvom įsimylėję į jo darbus. Negalėjom atsižiūrėti". Valius sutiko Bradūnui daryti medžio raižinių iliustracijas, bet užėjo „striokas" spaustuvėje, ir nespėjo medžio graviūras paruošti, kadangi užtruktų jam pusė metų tokį darbą atlikti. Tai pristatė penkis tušo piešinius viršeliui ir keturiems puslapiams. Bradūnas atmena, kad jau buvo Amerikoj atsidūręs, kai Valius jam atsiuntė tą vieną medžio graviūrą „Maras", kuri yra monografijoje išspausdinta. Tas vienas paveikslas ir yra vienintelis raižinys tos knygos tema.

Valius aiškiai mėgo iliustruoti eilėraščius, savo gyvenime apipavidalino 43 knygas. Jam poezija stipriai priminė jo brangią paliktą žemę. Lietuviškas žodis pritraukė jam Lietuvą artyn, ypač mylimą Žemaitiją, kuri buvo jam paspara ir jo nostalgiškos kūrybos šaltinis visam jo amžiui. Tuo pačiu, jo našlė Aldona prideda, Telesforas nemokėjo atsisakyti prašymų. Jis visad sutikdavo padaryti organizacijos vinjetę, plakatą, knygai talkininkaut, kadangi jis „turėjo atiduoti duoklę Lietuvai."

Valius buvo nepaprastai ištikimas savo draugams. Šita šiluma draugams yra vaizduojama antgalvėje, kurią jis sukūrė savo laiškų popieriui. Anot Henriko Nagio, šitas ženklas yra studentijos laikų draugystės prisiminimas. Valius su Paulium Augium ir dar vienu buvo trys neatskiriami draugai. Kai trečiasis draugas nuskendo, jis buvo pavaizduotas antgalvėje kaip juodas paukštis pirmame plane, skrendantis dešinyn. Augius ir Valius liko balti paukščiai, skrendantys į saulę. Trys skydai ir metai „1934-37" užpildo erdvę. Retas draugas taip apgalvotai įamžintų draugystę.

Valius 35 metus laimingai dėstė ir džiaugėsi savo studentais. Jo mokytojavimo metodus Romas Viesulas paaiškino monografijoje, pabrėždamas profesoriaus respektą studento asmeniui ir darbams, kurių jis niekad fiziškai nelietė juos bekritikuodamas. „Telesforo Valiaus kryptis ... studentą skatinti, kad augtų savaip kaip individas, neprimetant pažiūros, kuri mokytojui tinkama. Valiaus metodą aš labai seku, nes dėstyme kūrybinis individas ir jo asmuo — tai svarbiausias elementas visose kūrybose" (1984 m. laiške autorei). Vanda Balukienė, kuri irgi buvo Freiburgo mokyklos studentė, atsimena, kad Valius jų nevadino „mokiniais", bet „jaunais kolegom".

(Nukelta į 4 psl.)

Telesforas Valius. „Velykų rytas Lietuvoj", medžio raižinys, 15.2×15.2 cm, 1939.

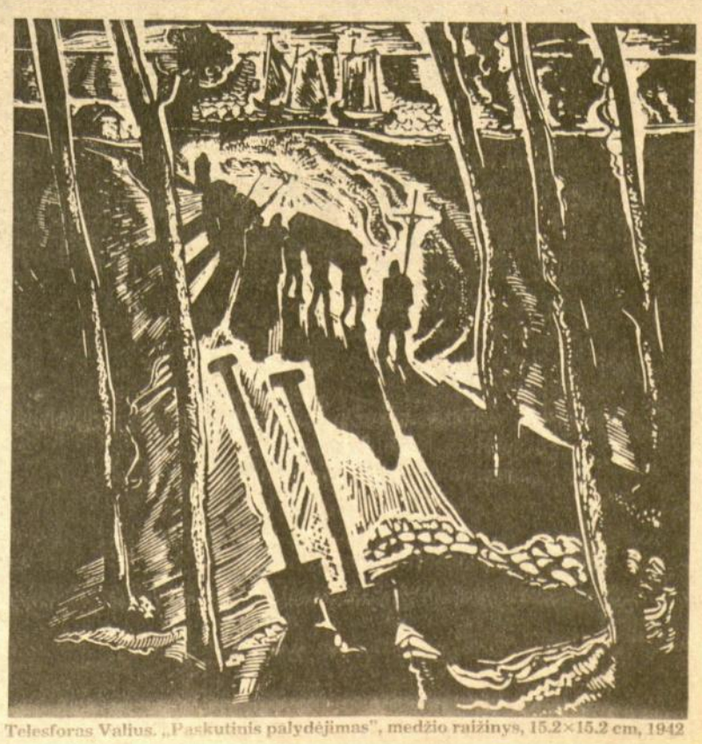

Telesforas Valius. „Paskutinis palydėjimas", medžio raižinys, 15.2×15.2 cm, 1942

Telesforo Valiaus iliustracija Kazio Bradūno poemai „Maras" (1947).

Alfonsas Tyruolis

Tautos krikšto vandens srovė

(600 metų Lietuvos krikštui)

Brangi tėvyne, savo išmintim
Išgyvenai tu ilgus amžius,
Perkūnui, Pikoliui, Patrimpui
Tavų dienų likimą tramdžius.

O ugnimi ir kardu Vakarai
Tau krikštą siūlyt tetesėjo,
Kad tik per prievartą ir kančią
Pažintum sielos Atpirkėją.

O, įnirtingai gyneis tu
Nuo krikštą nešančio tau kardo,
Uvėriai geidusio pagrobti
Ne vien tik žemę, bet ir vardą.

Tik tavo išmaningasai sūnus,
Šaunusis Mindaugas suprato,
Kaip nuo tų pinklių apsiginti,
Kurias klastingas priešas stato.

Nuplautas krikšto vandeniu šventu,
Karališką vainiką gavęs,
Jis tarėsi tave garbingai
Bus naujai šviesai išvadavęs.

Bet vėl tu kaip našlaitė palikai,
Netekus dangiškos malonės,
Kai tavo pateptą karalių
Klasta pagrobė mirties klonis.

Daugiau nei šimtas metų tos dalios,
Kai atverta versmė užako,
Kol draug su Vytautu Jogaila
Tau ryžos tiest pramintą taką,

Kol tu išmokai „Tėve mūsų" tart,
Kaišyti savo žemę kryžiais,
Ir puolus nuolankiai ant kelių
Į šventus kalnus kopti ryžais.

Brangi tėvyne, per ūkus ėjai,
Per gundymų dienas sunkiąsias,
Kai žiburys ankstyvo krikšto
Išliko vos tik neužgesęs.

Garbusis Merkelis Giedraitis tau
Atvėrė ankantį šaltinį
Tikėjimo, kuriuo ištryško
Kadai srovė jo pirmutinė.

Praskriejo metų jau keli šimtai,
Kaip žemė tu Dangaus Lelijos,
Nuo Šiluvos lig Aušros Vartų
Tą žydrą vardą įsigijus.

Visų karų pakėlei sunkumus,
Ir gindamos nuo skurdo, bado
Pagalbon tu šaukeis Aukščiausią,
Kurs pro žaibus ramybėn veda.

Tai kas, kad priėmei širdin vėliau
Nei kitos Kristaus mokslą šventą:
Tau ta dangaus mana skalsesnė
Nei tiems, kurie seniai ja minta.

Nors tau ir griovė kryžius pakelėj,
Nors tau uždarė ir šventovę,
Radai širdy tu maldai vietą,
Ir ji žėrėt ten nepaliovė.

Pražydo tavo ainijoj andai
It lelija skaisti žydėjęs
Kazimieras, šventasis princas,
Pagalbos neganduos nešėjas.

O šiandie į palaimintuosius tau
Įrašė Jurgį Matulaitį,
Kurs taip dar neseniai parodė,
Kuriuo taku dorybėn eiti.

Tėvyne mano, meilė ir šventa
Tikėjimo ugnis — tai laidas
Kad liksi žemė nemarioji,
Europos choro šventas aidas.

Roma, 1987.VI.28

Autoriaus skaitoma, ši poema 1987 m. birželio mėn. 29 d. per Vatikano radiją buvo transliuota į Lietuvą.

Pasaulinės ekspozicijos

Algimanto Kezio fotografijų paroda Čiurlionio galerijoje

RAMUNĖ LUKIENĖ

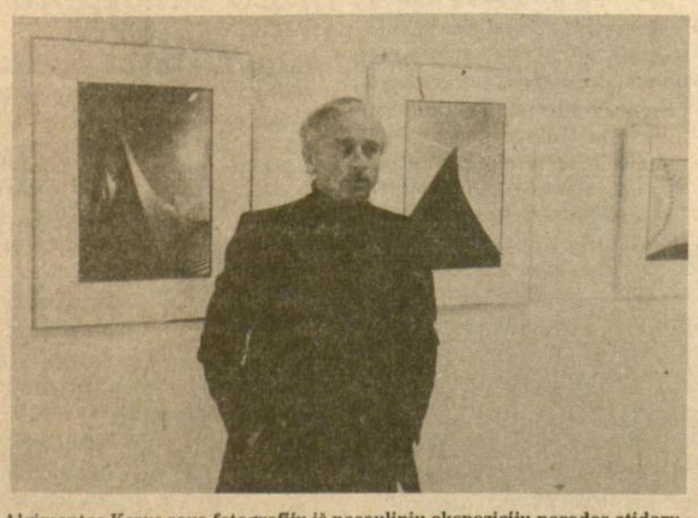

Algimantas Kezys savo fotografijų iš pasaulinių ekspozicijų parodos atidarymo š.m. lapkričio 6 dieną Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Nuotrauka Aldonos Kaminskienės

Algimantas Kezys, tai vienas iš žymiausių vardų lietuvių meno pasaulyje. Meno fotografijos srityje jis yra pasiekęs pasaulinio garso. Jo darbai randami garsiausiose Amerikos galerijose, pavyzdžiui, The Art Institute of Chicago, Metropolitan Museum of Modern Art, New York, Paul Ghetty Museum, Los Angeles, ir daugely kitų. Šiuo metu jis yra paruošęs dvi keliaujančias parodas su knyginėm iliustracijom. Pirmoji yra apie Chicagą, kuri buvo išstatyta Japonijoj — Tokyo Pentax — ir kurią aplankė apie 9,000 lankytojų. Šiuo metu ši paroda išsiųsta į Vokietiją, kur Amerikos konsulato globoje bus rodoma keturiuose miestuose.

Antroji keliaujanti paroda, kurios pagrindas yra Loyola University Press išleista knyga *Lithuania through the Wall* jau buvo išstatyta Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicagoje, o šiuo metu yra Milwaukee tarptautinio festivalio dalis.

Visiems lietuviams smagu, kad Algimantas Kezys, išplaukęs į tarptautinius vandenis, niekad nepamiršta savo lietuviškų šaknų, ir didžiuma savo laiko paskiria lietuviškiems projektams. Lapkričio 6 dieną Čiurlionio galerijoje lietuviškoji visuomenė turėjo progą susipažinti su Kezio naujai išeinančios knygos apie 1980 metų pasaulines ekspozicijas darbų paroda. Nors knyga, kaip buvo planuota, dar neišėjo į pasaulį, visiems lankytojams buvo malonu pasigėrėti puikia paroda. Ir šioje parodoje Kezys pasirodė dramatiškai stiprus. Nuotraukose vyrauja juoda-balta kontrastų žaidimas. Gal geriausiai savo meninį ir kūrybinį procesą per parodos atidarymą apibūdino pats Algimantas Kezys.

Per parodos atidarymą jis taip kalbėjo:

Ką galėčiau apie šią savo parodą pats pasakyti? Atvirai kalbant, ją galėčiau aptarti kaip „Gatvės berniuko nuotykių" rinkinį. Bet galima tokį posakį priimti ir rimtai. Yra tokios rūšies fotografavimas, kuris vadinamas „gatvės fotografavimu" (angliškai „street photography"). Jis atliekamas ne studijoje, be įmantrių įrankių, pasitenkinant tik būtiniausiais. Tokio fotografavimo tema yra gatvės vaizdai: pastatai (arba jų griuvėsiai), nepozuoti atsitiktinumai, žmonės, paukščiukai, gyvuliukai. Tenkinamasi natūralia dienos, prieblandos arba nakties šviesa. Fotografui svarbu pastebėti atspindžių niuansus, užeiti į užkulisius. Na ir vaikščioti, vaikščioti ir dar kartą vaikščioti.

Tema, kaip sakiau, yra duota, bet ir labai laisva. Iš tikrųjų — nėra jokios temos. Bet fotografas turi prisilaikyti aplinkos uždėtų apribojimų — ieškoti natūralių, nesufabrikuotų kompozicijų miesto aplinkoje.

Iš dalies tai yra malonus užsiėmimas, nepareikalaująs kokio nors planavimo ar ruošimosi (tik patartina nepamiršti įsidėti filmą į aparatą). Be to, jis suteikia progų aplankyti ir egzotiškas vietas, kaip man kad, ruošiant šią parodą, teko lankytis net keturiose pasaulinėse ekspozicijose: Knoxville, Tennessee, New Orleans, Louisiana, Tsukuba, Japonijoje, ir Vancouver, British Columbia.

Savo temą apribojau tų ekspozicijų išlaukine aplinka — gatvėse arba ir paviljonų viduje, bet nesigilinant į šių ekspozicijų esmę ar nuotaikas. Mane čia domino kompozicinės formos, ne tiek jų turinys. Šis fotografijų rinkinys, tai vaizdinė išlaukinės impresijos dokumentacija, o ne gilinimasis į pačią tų ekspozicijų esmę. Žinoma, daug kas pasakys, kad tai tik žaidimas, ne gyvenimas. Taip, su tokiu priekaištu turiu sutikti. Bet žaidimas irgi yra gyvenimo dalis. Be jo ir pats gyvenimas būtų visai kitoks. Gal net ir per rimtas. Tai sakydamas, nenoriu teisintis, bet ir nenoriu nusileisti tam, kuris nepakankamai vertina šį žmogiškosios kūrybos bruožą.

Šioje parodoje pateikiu žiūrovui pro mano akinius pastebėtus kelių pasaulinių ekspozicijų gatvių ir interjerų vaizdus, be pretenzijų daryti sprendimą apie pačių ekspozicijų pasisekimą, naudą žmonijai ar kitokią vertę, o tik kaip progą pasižavėti jų nuostaba ir jų vizualiniu turtu. Dėkoju jums visiems už atsilankymą.

Tėra gaila, kad ši paroda buvo atidaryta tik vieną savaitgalį.

Per Algimanto Kezio fotografijų parodos atidarymą Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre: Stasys Žilevičius, Stasys Džiugas, Algimantas Kezys, Kazys Bradūnas. Nuotrauka Aldonos Kaminskienės

Koncertas pokyliautojams

Kai auditorija sėdi ne lygiagrečiai sustatytose kėdėse, kaip paprastai būna koncertuose, bet už apskritų, sočiai vakarienei padengtų stalų, kai jau iš taurių girkšnojama gaiva, sakykite, — kaip pavadinti ta proga vykstantį muzikinį pasirodymą? Nerandu tinkamo žodžio.

Programos viršelyje parašyta — Koncertas. Ir dainininkė scenoje atlieka dviejų dalių rečitalinį repertuarą. Prie švytinčio fortepijono dainavimą palydi patyręs muzikas. Solistė atrodo majestotiškai, lyg antikinė Elena, aukšta, liekna, vilkinti puikią koncertinę suknelę, antroje dalyje dar gražesnę. Publika, ypač vyrija, kelia ovacijas — už spalvos aitrumą, už sukirpimo lakumą, aplamai už grožį...

Pastarieji duomenys sakyte sako, kad čia rimtai koncertuojama. O gal ir ne? Jei būtų normalus rečitalinis koncertas, tai žmonės nesiklausytų iš įvairiai susuktų pozicijų. Visi žiūrėtų tiesiai į sceną. O dabar, pagal vietą prie apskrito stalo, vieni žiūri tiesiai, kiti tai kaire veido puse, tai dešine. Treti — ir jų nemažai — klausosi visiškai nusisukę.

Todėl galima pasakyti: tai nėra koncertas, bet vokalinė banketo pramoga, vis labiau įsitvirtinanti mūsų savaitgalių salėse. Klausytojai džiuginami dvasiškai, na, ir tuo pačiu metu pasotinami kūniškai. Šitokiu dualistiniu būdu sutelkti lėšų kilniam tikslui kur kas lengviau, negu lygiagrečia tvarka išrikiuotomis kėdėmis.

Ko aš dabar postringauju, nepaminėjęs faktų. Būtent: Los Angeles Lietuvių fondo skyrius, pirmininko Jono Čingos pastangomis, šių metų lapkričio 8 dieną surengė pokylį su tauriai melodinga programa. Dainavo sopranas Audronė Simonaitytė-Gaižiūnienė, muzikui Michael Galloway akompanuojant. Pranešėja — Rima Navickaitė.

Audronė Simonaitytė-Gaižiūnienė. Nuotrauka J. Gaižučio.

Pirmoje dalyje, atliekant A. Račiūno ir St. Šimkaus harmonizuotas liaudies dainas, B. Dvariono „Žvaigždutę", Br. Budriūno „Išdykusį rudenėlį", V. Baumilo „Veronikos raudą", G. Gudauskienės „Pirmą pasimatymą", V. Barkausko „Ryto dukrą", interpretacijai lyg ir trūko emocingumo, sakyčiau, toms dainoms būdingų akcentų išryškinimo, didesnio susitelkimo ties dainuojamu žodžiu. Kaip tai padaroma, nežinau, nesu ekspertas. Tegaliu pasakyti savo kuklią nuomonę: lietuviškas repertuaras, dažniausiai dainuojamas pradžioje, pas retą mūsų solistę sužyra interpretacijos deimantais. Mes tiesiog įpratome to nesitikėti ir laukti kitos dalies.

Po pertraukos kaip tik malonesnį įspūdį ir padarė antros dalies atranka, pagrįsta Verdžio, Pučinio, Schuberto, Griego melodingais šedevrais ir keliomis operetinėmis puokštėmis bisui. Giliai įmintame tarptautinio vokalo repertuare Audronės balsas virpėjo ir spalvingiau, ir laisviau, netgi išradingiau. Pasiekė ji čia ir išlaikė kelias gražias aukštumas, įtikindama klausytojus savo balso stygų galimybėmis. Tereikia tik darbo ir drąsos.

Problematiškai nuskambėjo kai kurių dainų pabaigos. Nemanau, kad dėl akompanuotojo ir solistės nesusiderinimo. Veikiau kalta entuziastingoji publikos dalelė (ypač viena nedrausminga klausytoja), kuri, kaip tyčia, imdavo garsiai ploti, dainos šydui dar nenusileidus. Šitaip grubiai įsiterpus, bematant suduždavo šventosios tylos pauzė, visuomet būtina, kaip atokvėpis, tarp paskutinės gaidos ir plojimų pliūpsnio. Ką gi — per dažnas pokyliavimas mūsuose kai kam atbukino koncertinės elgsenos pojūtį.

Pasiteisinti, kad tai ne grynas koncertas, o banketinė pramoga, lyg ir nedera. Žinoma, niekas ir nesiteisino. Žmonės šiltai ir ilgai paplojo pirmą kartą girdimai simpatingai solistei Audronei Simonaitytei-Gaižiūnienei.

Pr. V.

Telesforą Valių prisimenant

(Atkelta iš 3 psl.)

1949 metais, kai Valius paliko Freiburgą ir su žmona įlipo į laivą Kanadon, jis taip pat uždarė ir savo juoda/balta šedevrų etapą. Naujas kraštas, naujos sąlygos jį nuvedė kitais keliais. Nors savyje jis taip pat ir toliau jautė tėvynės ilgesį ir taip pat suprato formas, dabar jį intrigavo spalva. Jam „knietėjo" (Nagio išsireiškimas) surasti vietą spalvai jo kūryboje, ir jo darbai suabstraktėjo. Po pirmo apsilankymo Paryžiuje 1956 metais jis ten grįžo dar aštuonis sykius ir pabūdavo po kelias savaites ar mėnesius.

Telesforo Valiaus iliustracija Henriko Nagio knygos viršeliui.

Nuo 1960 iki 1977 metų Valius mokytojavo Toronte gimnazijoje ir universitete, tai savo tarpsemestrines ar vasaros atostogas išnaudodavo Paryžiaus dirbtuvėje. Gyvenimo krizės praėjo. Paryžiaus atmosfera, parodos ir dailininkų bendravimas jį gaivino. Jis grįždavo į Torontą pasisėmęs jėgų, atsigavęs, su pluoštais naujų kūrinių.

Pasikalbėjime su Alg. Baneliu (*Aidai*, 1970, Nr. 7), jis pasisakė:

Priartėjau prie to laiko, kad galbūt aš noriu atsisakyti realybės. Paskutiniuose darbuose man daug ką reikia išnaikinti, kadangi tas žmogus, kuris ten stovi, yra per aiškus, ir man reikia jį greitai varyti, kes jo aš jau bijau. Jis neša tai, ka . gamtoje. Aš noriu turėti žmogų, kuris būtų mano ... Jeigu pirmuose darbuose daviau daugiau aiškumo figūrai arba gamtovaizdžiui, dabar visa tai jau išnykę, nors aš vis galvoju taip pat. Vadinasi, einu į abstraktą — neparodyti daikto, nors tą daiktą puikiai žinau.

Jo paskutiniųjų dešimtmečių spalvotos litografijos ir vario oforlai yra subrendę, elegantiški, techniškai išbaigti. Visgi tai rimti darbai, juodom linijom, ir dažnai vartojama raudona spalva. Spalvotuose piešiniuose, net pastelėse, vyrauja juodos linijos. Ciklas „Paskutinis rytas" dvelkia mistika, kurioj atsispindi Apokalipsės sužibėjimas. Vaizduojama raiteliai, užsimenama partizanai, kurie ruošiasi į kovą, nežinodami, koks likimas jų laukia tą dieną. Melsvose ir žaliose spalvose jaučiama pakili nuotaika tų, kurie pasiruošę sutikti savo galą. Tai čia visgi slypi kitoji pusė to paties tragizmo, kuris buvo lengviau apčiuopiamas juoda/balta raižiniuose. Net jo sumanus studentas Viesulas prisipažino (*Aidai*, 1979, Nr. 7), kad jis šitų paskutiniųjų darbų nesuprato ir vis ieškojo to pripraslo tragiškumo. Paskutiniais metais Valius žadėjo grįžti prie juoda/balta kompozicijos. Atidžiau pasižiūrėjus į spalvotus kūrinius, aišku, kad juoda spalva ir linija iš tikrųjų nepranyko iš jo žodyno, bet gal spalva žiūrovams trukdė matyti.

Valius buvo pasišventęs savo kolegų dailininkų kūrybai, net iki tokio taško, kad jis savo kuklumu save skriaudė. Jis rašė apie savo kolegas (Galdiką, Dargį, Domšaitį, Kasiulį, Ratą, Augių), organizavo dailininkų sąjungų parodas ir leidinius nuo pat Lietuvoje dėstymo laikų, tremties laikotarpiu skatino dailininkus kurti ir pagelbėdavo emigracijos reikaluose, ruošė scenovaizdžius vaidinimams, daug metų talkininkavo *Aidų* žurnalo redakcijai menišku apipavidalinimu, Kanadoje įsteigė ar pirmininkavo kelioms grafikų organizacijoms. Iš monografijoje įdėto šešių puslapių parodų sąrašo, keturi su puse išvardija parodas išeivijos (Kanados) laikotarpiu. Visos grupinės parodos, — nė vienos individualinės jo parodos nebuvo. Nors jis kruopščiai rinko dokumentaciją apie kitus dailininkus, nesidomėjo savo paties istorija. Jis sakydavo, „man malonu, kol aš dirbu". Kai našlė su redaktorium ruošė monografiją, trūko parodų katalogų, paveikslų datų ir pavadinimų.

Po monografijos išleidimo Aldona Valiuvienė lankėsi Lietuvoje ir nuvežė jo darbų į Vilnių. Ten 1984 m. rudenį Dailės muziejuje įvyko jo pirmoji personalinė paroda. Taip turbūt ir buvo tinkamiausias taškas užbaigti jo kūrybos kelią — ten, kur jo siela taip ilgai stengėsi grįžti. Taip ir jo darbai triumfališkai sutiko savo džiaugsmingą „Paskutinį rytą".

1987.XI.22

Telesforo Valiaus vinjetė savo asmeniškų laiškų popieriui.

NAUJI LEIDINIAI

• **WORLD LITERATURE TODAY** vol. 61 no. 3 (Summer 1987). A Literary Quarterly of The University of Oklahoma. Žurnalą redaguoja Ivar Ivask, 110 Monnet Hall, University of Oklahoma, Norman, Oklahoma 73019. Metinė žurnalo prenumerata — 23 dol., dvimetinė — 40 dol.

Naujausias leidinio numeris savo pirmosios pusės medžiaga skirtas, galėtume sakyti, pasaulio pakraščių literatūroms. Jeigu toks New Yorkas ar Paryžius yra visame pasaulyje matomi meno, literatūros ir kitų kūrybinių kultūros pasireiškimų centrai, tai likusiuos pasaulio plotuos viso to taipgi netrūksta, bet tik akys į čia mažiau yra nukreipiamos. Literatūriniam kūrybos klodui šitai irgi galioja, kai visur labiausiai yra matomos didžiųjų kalbų ir didžiųjų pasaulio centrų literatūros.

Sustiprinti akademinį bei kūrybinį dėmesį ir pasaulio pakraščių nemažiau kūrybingoms literatūroms jau nuo 1967 metų Iowos universitete (University of Iowa) veikia tarptautinė literatūros darbo programa — International Writing Program. Galėtume pasakyti, jog tai yra tikras „Writers' Workshop". Ir ši daugiausia pakraštinio pasaulio rašytojų susitikimo vieta prasmingai egzistuoja ne kur nors New Yorke, bet provincinėje ir daugiau ūkiškoje Iowoje. Su tokiu kone literatūrinio pasaulio fenomenu žurnalo numeris skaitytoją ir supažindina, kai apie tai čia rašo garsieji šių susitikimų ir jų darbų dalyviai.

Žurnalo naujų knygų skyriuose Rimvydas Šilbajoris recenzuoja šias lietuviškąsias knygas: Kazio Bradūno *Krikšto vanduo Joninių naktį* ir Marcelijaus Martinaičio *Atmintys*. Iš lietuvių dar rašo Vytas Dukas, aptardamas Kirilo Pomerantsevo rusų kalba parašytą ir Londone išleistą memuarinę esė knygą *Skvoz' smert'*, liečiančią įvairių periodų rusų rašytojus.

(k. brd.)

Apie naujai kylantį pluoštinį meną

Dailininkės Ados Sutkuvienės kūrybą aprašo Gordon Lidocki, *Hammond Times* meno korespondentas, *Arts Indiana* menraštyje, Nr. 9, išspausdintame straipsnyje apie pluoštinį meną, kurį pastaruoju metu praktikuoja nemažas skaičius Indianos menininkių, pakylėdamos šią tradicinę meninę šaką iš „rankdarbių" į autentiškai estetinį lygį. Pluoštinio meno kūriniai jau priimami į regionines meno parodas, kai anksčiau jie nebūdavo įsileidžiami. Kol dailėtyrininkai dar tebeieško gairių ir kriterijų jo vertinimui, visuomenė, atrodo, yra linkusi priimti pluoštinį meną, iškart reaguodama į jo grožį. Ada Sutkuvienė mano, kad šitą raidą bus paskatinęs ir kitas motyvas — tradicijų paveldėjimo sąmonė. Čikagietė Ada Sutkuvienė, kuri dažnai dirba savo studijoje Indianos kopų apylinkėje, pati įsitraukė į audeklo ir virvės kaip meninės medžiagos naudojimą, kada ruošėsi lietuvių dailininkų tematinei parodai 1981 metais. Ji pradėjo iš naujo tyrinėti dekoratyvinius naminius amatus kaip audimą, nėrimą ir siuvinėjimą, ieškodama naujų priemonių išreikšti paliktos tėvynės pagoniškąją mitologiją, priskiriančią gamtai dvasingumą. „Nuostabu, kad paprasta technika gali būti tokia raiški", pažymi Sutkuvienė. „Pagalvokim apie visus tuos bevardžius gobelenus muziejuose ir bažnytinius rūbus, padarytus moterų, kurios ir liko nepripažintos. Šitie darbai nebuvo pilnai įvertinti ir nebuvo naudojami saviraiškai, bet jų technika gali suteikti labai daug laisvės".

Sutkuvienė buvo įkvėpta Judy Chicago kūrybos, naudojančios audinius ir siuvinius, bet jos pačios darbai, išstatyti Northern Indiana Arts Association galerijoje 1985 metais, galeriją pavertė tiesiog į mišką, pripildytą medžių dvasių. Sekant tautosakiniu mitu, kad sielos pereina į augmeniją, galima būtų sakyti, kad dailininkės didžiuliai nebaltintos medvilnės audeklai patys užmena sielas, nes galūnės ir rankos išnyra ir vėl dingsta pluoštinėje skulptūroje. Kitas jos darbas — ant sienos kabantis spalvotas veidų junginys suteikė paslaptingo grožio 1986 m. Dunes Transformation parodai Northern Indiana Arts Association galerijoje. Toje pačioje parodoje dalyvavo ir dail. Vanda Balukienė iš Beverly Shores, Indiana, su geometriniais abstraktais, nuspalvintais ant ranka austos drobės.

Gordon Lidocki čia minima „Kopų transformacijos" paroda dabar keliauja po Indianos valstiją iki 1988 metų rudens. Joje dalyvauja dailininkės Marija Ambrozaitienė, Vanda Balukienė ir Ada Sutkuvienė.

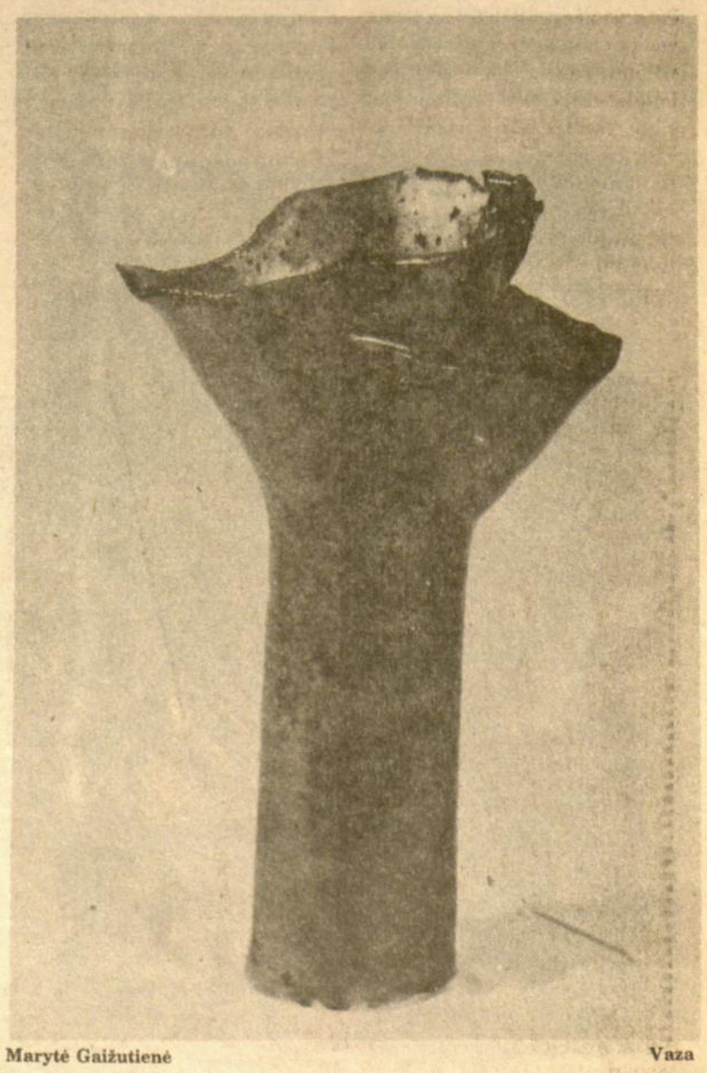

Marytė Gaižutienė — Vaza

Dailininkės Marytės Gaižutienės keramikos darbų paroda vyko praėjusį savaitgalį, lapkričio 21-22 d. Kultūros židiny, Brooklyn, New York.